

veknél a legidősebb gazdasági kérdések, a legfontosabb határozatok végrehajtásának állásáról. E követelmények figyelembevételével határozza meg a törvényjavaslat az ellenőrzés során tett megállapítások különféle hasznosításának módjait (19—22. §).

Az ellenőrzésnek azzal kell segítséget nyújtania a felülvizsgált szervezeteknek, hogy rávilágít a feladataik jobb teljesítését akadályozó hibákra és fogyatékoságokra. Közvetlen intézkedést azonban az ellenőrzés nem tehet, mert ez a vezetők személyes felelősségét gyengítené (23. §).

Az állami fegyelem erősítése érdekében a törvényjavaslat biztosítani kívánja az ellenőrzés során megállapított hibákért és hiányosságokért való felelősség teljes és következetes érvényesülését. Ezért — amellelt, hogy az Állami Ellenőrző Központnak feladatköréből kifolyólag bármikor jogában van az illetékes szervezetnél a hibákért felelős személyek fegyelmi úton való megbüntetését kezdeményezni — a törvényjavaslat fejjogosítja az Állami Ellenőrző Központ elnökét arra, hogy közvetlenül a minisztertanácsnak tegyen javaslatot fegyelmi büntetés kiszabására, ha az ellenőrzés vezető állást betöltő személy által elkövetett szabálytalanságot vagy mulasztást állapít meg. Az Állami Ellenőrző Központ elnökének ezenfelül a társadalmi tulajdon fokozott védelme érdekében jogot biztosít a törvényjavaslat kártérítés kiszabására, továbbá — ha a vizsgálat adatai arra mutatnak, hogy az ellenőrzött szerv működésével kapcsolatban valaki bűncselekményt követett el — büntető feljelentés megtételére is (24—26. §).

Egész társadalmi berendezésünkben következik, hogy a központi állami ellenőrzést nem lehet eredményesen megvalósítani a dolgozók széles tömegének az ellenőrzés munkájában való részvétele nélkül. A dolgozó tömegek tapasztalatainak figyelembevétele már eddig is nagy segítséget nyújtott a társadalmi tulajdon megvédéséhez, a takarékoság fokozásához, a bürokrácia leküzdéséhez. Ezt a segítséget a jövőben még fokozottabban kell igénybe venni. A központi állami ellenőrzésnek a dolgozókkal fennálló kapcsolatát a törvényjavaslat azzal is erősíteni kívánja, hogy büntetőjogi védelemben részesíti azokat a dolgozókat, akik az Állami Ellenőrző Központot tapasztalataikról tájékoztatják, figyelmét a közérdeket sértő hibákra, szabálytalanságokra felhívják (5. és 28. §).

1952. évi

III. törvény

a polgári perrendtartásról.⁵⁾

ELSŐ RESZ.

ALTALANOS RENDELKEZÉSEK.

I. FEJEZET.

Alapvető elvek.

A törvény célja.

1. §.

Ennek a törvénynek az a célja, hogy a bíróságok előtti eljárásban az állampolgárok személyi és vagyoni jogaival, továbbá az állam és az egyéb jogi személyek vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült jogviták eldöntését az anyagi igazság alapján biztosítsa.

A per megindítása. — Az ügyész perbeli jogai.

2. §.

(1) A bíróság a polgári jog körében felmerült vitát csak erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérel-

met rendszerint a vitában érdekelt fél terjeszthet elő. Az állam és az egyes dolgozók érdekében azonban az ügyész is jogosult polgári pert indítani vagy a megindított perben, annak bármely szakában s bármelyik fél érdekében felelni.

(2) Kiskorút illető tartási követelés érvényesítése iránt a gyámhatóság, az anyakönyvvezető, valamint az anya- és csecsemővédelmi szervek is indíthatnak a kiskorú érdekében keresetet.

Az anyagi igazság érvényesülésének biztosítása.

3. §.

(1) A bíróságnak az a feladata, hogy a jelen törvény céljának (1. §.) megfelelően az anyagi igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság evégett hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben jogukat helyesen gyakorolják és perbeli köteleességeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles a feleket a szükséges tájékoztatással ellátni és őket jogaikra, illetőleg köteleességeikre figyelmeztetni.

(2) A bíróság hivatalból gondoskodik a pereknek alapos és egyben gyors tárgyalásáról.

4. §.

A bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz általában köve van. A jogról való olyan lemondást azonban, amely a fél méltányos érdekével nyilvánvalóan ellentétben áll, a bíróság akkor sem köteles figyelembe venni, ha a fél azt a bíróság tájékoztatása és figyelmeztetése ellenére is fenntartja. Ugyanez áll a jog elismerésére és az egységére is.

5. §.

(1) A felek perbeli jogukat jóhiszeműen kötelesek gyakorolni. A bíróság hivatalból köteles megakadályozni minden olyan eljárást, cselekményt vagy egyéb magatartást, amely a per elhúzására vagy az anyagi igazság kiderítésének megghiúsítására irányul vagy erre vezethet. A bíróság a feleket a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlására — a szükséghez képest ismételt is — figyelmeztetni köteles. A figyelmeztetésnek ki kell terjednie a rosszhiszemű pervitelnek a (2) bekezdésben, valamint a törvény egyéb rendelkezéseiben meghatározott következményeire is.

(2) A bíróság pénzbírással (120. §) sújtja meghallgatása után azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

a) az ügyre vonatkozó oly tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó oly tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,

b) oly tényt, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése szempontjából jelentős, elhallgatott, vagy

c) nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

6. §.

(1) Amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a polgári perben alakoszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyító eszközök alkalmazásához nincs kötve és szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhatja minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas.

(2) Az előbbi rendelkezések nem érintik a törvényes vélelmeket, ideértve azokat a jogszabályokat is, amelyek

⁵⁾ Kihirdetés napja: 1952. június 6. Hatálybalépés napja: 1953. január 1.

szerint valamely körülményt feltétlenül vagy az ellenkező bizonyításáig valónak kell tekinteni.

Nyilvánosság.

7. §.

(1) A bírósági tárgyalás nyilvános.

(2) A bírósági tárgyalásról a nyilvánosságot csak bírósági határozattal és csak abban az esetben lehet kizárni, ha ez államtitok, katonai vagy hivatali titok megőrzése végett vagy erkölcsi okból feltétlenül szükséges.

Az anyanyelv használatának biztosítása.

8. §.

Az eljárás nyelve magyar. A magyar nyelv nemtudása miatt senkit hátrány nem érhet. A magyarul nem tudó személy az eljárás egész folyamán mind szóban, mind írásban anyanyelvét használhatja.

Más hatósági határozatok hatálya polgári perben.

9. §.

(1) Ha a polgári perben a büntetőbíróság által jogerős ítélettel már elbírált bűncselekmény polgári jogi következményei felől kell határozni, a büntetőbírói ítélet irányadó a polgári perben eljáró bíróságra abban a kérdésben, hogy követtek-e el bűncselekményt és annak elkövetője a terhelt volt-e.

(2) A polgári perben eljáró bíróságot a fegyelmi hatóság, illetőleg más hatóság döntésében foglalt ténymegállapítások nem kötik; ha azonban a törvény szerint a fegyelmi vétség elkövetését megállapító fegyelmi hatósági határozatnak az igény érvényesítését meg kell előznie, arra is az (1) bekezdés rendelkezését kell megfelelően alkalmazni.

II. FEJEZET.

Bíróságok.

Első- és másodfokú bíróságok.

10. §.

(1) Elsőfokú bíróságok a járásbíróság és a megyei bíróság.

(2) Másodfokú bíróság a járásbírósághoz tartozó perekben a megyei bíróság, a megyei bírósághoz tartozó perekben pedig a Legfelsőbb Bíróság.

A bíróságok összetétele.

11. §.

(1) Az elsőfokú bíróságok egy szakbíróból, mint elnökből és két népi ülnökből,⁶⁾ mint tanácstagból álló háromtagú tanácsban járnak el.

(2) A megyei bíróság, mint másodfokú bíróság egy szakbíróból, mint elnökből, továbbá egy szakbíróból és egy népi ülnökből álló háromtagú tanácsban jár el.

(3) A Legfelsőbb Bíróság öttagú tanácsban bíraskodik, melynek elnöke egy szakbíró, tagjai: két szakbíró és két népi ülnök.

12. §.

(1) Az eljárásban a szakbírákat és a népi ülnököket ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a köteleességek terhelik.

(2) A szakbírákra és a népi ülnökökre az együttalkalmazás tilalma szempontjából azonos szabályok irányadók.

(3) A törvény további rendelkezéseiben a bíró mind a szakbíró, mind a népi ülnököt jelenti.

Bírák kizárása.

13. §.

(1) Az ügy elintézéséből ki van zárva és abban mint bíró nem vehet részt:

a) a fél, a féllel együtt jogosított vagy kötelezett személy, továbbá az, aki a per tárgyát egészen vagy részben a maga részére követeli vagy akinek jogaira vagy kötelezettségeire a per eredménye kihatással lehet,

b) az a) pont alá eső személy képviselője vagy olyan volt képviselője, aki az ügyben eljár;

c) az a) vagy a b) pont alá eső személynek a (2) bekezdésben megjelölt hozzátartozója;

d) az, akit a perben tanúként vagy szakértőként kihallgattak vagy akinek tanúként vagy szakértőként való kihallgatását a bíróság elrendelte;

e) az, akitől az ügynek tárgytalagos megítélése egyéb okból nem várható (elfogultság).

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában hozzátartozó az egyeneságbeli rokon és annak házastársa, az örökbe fogadó és a nevelőszülő, az örökbe fogadott és a nevelt gyermek, a testvér, a házastárs és a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa.

14. §.

A perben az a járásbíróság, illetőleg megyei bíróság sem járhat el, amelynek vezetője a 13. § (1) bekezdésének a), b) vagy c) pontja értelmében ki van zárva.

15. §.

A per másodfokú elintézéséből ki van zárva az a bíró is, aki a per elsőfokú elintézésében részt vett.

16. §.

(1) A bíróság hivatalból ügyel arra, hogy az előző §-ok értelmében kizárt bíró vagy bíróság az eljárásban ne vegyen részt.

(2) A bíró a bíróság vezetőjének köteles haladéktalanul bejelenteni, ha vele szemben kizárási ok forog fenn; a bejelentés elmulasztásáért vagy késedelmes teljesítéséért fegyelmi és anyagi felelősséggel tartozik.

(3) Kizárási ok esetén a kizárást a bíróság vezetője, a népi ülnökökre vonatkozólag pedig a tanács elnöke is hivatalból kezdeményezi.

(4) A kizárási okot a fél is bejelentheti. E bejelentésnek az eljárás bármely szakában helye van, a 13. § (1) bekezdésének e) pontja alá tartozó okot az, an a fél a tárgyalás megkezdése után csupán akkor érvényesítheti, ha nyomban valószínűsíti, hogy a bejelentés alapjául szolgáló tényről csak a tárgyalás megkezdése után szerzett tudomást és a tudomásszerzés után az okot nyomban bejelent.

17. §.

Ha a bíró a reá vonatkozó kizárási okot maga jelentette be vagy saját mellőzéséhez maga is hozzájárult, más tanács, illetőleg bíró kijelölése iránt a bíróság vezetője is intézkedhetik. Ilyen esetben a kizárást tárgyában külön határozatot hozni nem kell.

⁶⁾ Lásd a 92/1952. (X. 5.) M. T. sz. rendeletet a bíraskodásban résztvevő népi ülnökökről.

18. §.

(1) Ha a kizárás kérdését igazgatási ügykörben nem intézik el, a bíró kizárása felől ugyanannak a bíróságnak másik tanácsa tárgyaláson határoz.

(2) Ha ugyanannak a bíróságnak nincs olyan tanácsa, amelyre a kizárási ok nem vonatkozik, vagy ha a kizárási ok a 14. § értelmében az egész bíróságra kiterjed, a kizárás kérdésében a másodfokú bíróság, a megyei bíróságot mint másodfokú bíróságot érintő kizárási ok esetében pedig a Legfelsőbb Bíróság határoz.

(3) Ha a bejelentést nem maga a bíró tette, nyilatkozatát döntés előtt be kell szerezni.

(4) A kizárást kimondó határozat ellen fellebbezésnek nincs helye, a kizárás megtagadása miatt pedig csak abban a fellebbezésben lehet panaszt tenni, amely az ügy érdemében hozott határozat ellen irányul.

19. §.

(1) Az a bíró, aki a személyére vonatkozó kizárási okot maga jelentette be, bejelentésének elintézéséig a perben nem járhat el. Minden más esetben az érintett bíró továbbra is eljárhat ugyan, de ha a 13. § (1) bekezdésének a)–d) pontjai alá tartozó kizárási okról van szó, a bejelentés elintézéséig az érdemi határozat hozatalában nem vehet részt. Ha ugyanaz a fél ugyanabban a perben a kizárás megtagadása után tesz újabb bejelentést a bíró ellen, ez a korlátozás sem érvényesül.

(2) Ha a fél nyilvánvalóan alaptalanul tesz kizárásra irányuló bejelentést vagy ugyanabban a perben ugyanazon bíró ellen ismételt alaptalan bejelentést tesz, őt a kizárást megtagadó határozatban pénzbírsággal (120. §) lehet sújtani.

20. §.

A 13–19. §-ok rendelkezéseit a jegyzőkönyvvezető kizárására is megfelelően alkalmazni kell.

21. §.

(1) A másodfokú bíróság által elrendelt bizonyítást lehetőleg olyan bíró folytassa le, aki az elsőfokú ítélet meghozatalában nem vett részt.

(2) A perújítás során nem járhat el az a bíró, aki a perújítással megtámadott ítélet meghozatalában részt vett.

III. FEJEZET.

Bírói hatáskör és illetékesség.

Hatáskör.

22. §.

A járásbíró hatáskörébe tartoznak mindazok a perek, amelyeknek elbírálását a 23. § nem utalja a megyei bíróság hatáskörébe.

23. §.

A megyei bíróság hatáskörébe tartoznak:

a) a személyállapotra vonatkozó perek, az apasági és a származás megállapítása iránti egyéb perek kivételével;

b) az állam, az államhatalom helyi szervei, az állam intézményei és vállalatai, továbbá a társadalmi szervezetek, végül a szövetkezetek és a szövetkezeti központok által vagy ellen indított azok a vagyoni perek, amelyek tárgyának értéke ötezer forintot meghalad;

c) azok a perek, amelyeket a hatósági jogkört gyakorló személyek által a hivatalos eljárásukban okozott károk megtérítése iránt ellenük, jogutódaik vagy az állam (állami szerv) ellen indítanak;

d) a szerzői jogi perek;

e) a szabadalmi perek;

f) a megyei bíróság által elrendelt végrehajtás vagy zárlat megszüntetése vagy korlátozása iránt indított perek;

g) azok a perek, amelyeket a jelen törvény kihirdetése után hatálybalépett külön törvény, törvényerejű rendelet vagy minisztertanácsi rendelet a megyei bíróság hatáskörébe utal.

A pertárgy értéke.

24. §.

(1) A pertárgy értékének megállapításánál a keresettel érvényesített követelés vagy más jog értéke irányadó.

(2) A keresettel érvényesített követelés vagy más jog értékeként — a tényleg megállapítható összegtől függetlenül — az alábbi értéket kell számításba venni:

a) tartási vagy élelmezési követelés iránti perben a még teljesítendő valamennyi szolgáltatás értékét, de nem többet, mint az egy évi tartás vagy élelmezés értékét, egyéb járadék, más időszakos szolgáltatás vagy haszonvétel iránti perben pedig a még teljesítendő valamennyi szolgáltatás értékét, de nem többet, mint az évi szolgáltatások értékének három részét;

b) bérleti vagy haszonbérleti jogviszonyra vonatkozó perben az egy évi bér, illetőleg haszonbér összegét;

c) számadás helyességének megállapítása iránt indított perben a vitás követelések, illetőleg tartozások összege közül a nagyobb összeget, számadási kötelezettség megállapítása iránt indított perben pedig azt az összeget, amelyet a felperes keresetében a számadás előterjesztésének elmulasztása esetére felszámít;

d) dologi jogi perekben a vitás dolog (rész), illetőleg dologi jog értékét;

e) követelés biztosítása, zálogjog vagy jelzálogjog iránti perben, valamint végrehajtási igényperben a követelés összegét, ha azonban a biztosíték (zálog, kezesség) kötelezettségvállalás stb.) értéke, illetőleg összege ennél kisebb, ezt az utóbbi értéket, illetőleg összeget;

f) végrehajtás megszüntetése vagy korlátozása iránti perben a végrehajtási összeget és járulékait, illetőleg azoknak azt a részét, amelyre a végrehajtási jog megszüntét állítják.

25. §.

(1) Ha a felperes nem pénzbeli követelés iránt indított perben kijelenti, hogy a per tárgya helyett meghatározott pénzösszeget is elfogad, a per tárgyának értékét ennél magasabb összegben megállapítani nem lehet. Ugyanez áll arra az esetre is, ha a felperes vagylagosan kér pénzbeli marasztalást.

(2) A pertárgy értékének megállapításánál a kereset beadásáig már lejárt egész követelés, illetőleg követelésrész értékét kell számításba venni akkor is, ha a felperes a követelést csak részben érvényesíti.

(3) Ha egy vagy több felperes ugyanabban a keresetlevélben egy vagy több alperes elleni követeléseit érvényesíti, a pertárgy értékének megállapításánál az összes követeléseket össze kell adni.

(4) A főkövetelés járulékai (kamat, költség stb.) az érték megállapításánál figyelmen kívül maradnak.